

**COSSACKS SUBDIVISION IN THE GIGANTIC POLITICAL SYSTEM AND
EVERYDAY LIFE BETWEEN THE TWO ROSSIAN-TURKISH WARS
IN THE FIRST THIRD OF XIX c. (ACCORDING TO THE DOKUMENTS
OF STATE ARCHIVES OF THE ODESSA REGION)**

Olena Bacynska

DSc (History), Professor

Odessa I. I. Mechnikov National University

2, Dvoryanska Str., Odessa, 65082, Ukraine

Olena_an@ukr.net

In the publication, readers are offered documents that reveal the everyday life of "Turkish" Cossacks – Zaporozhian and Nekrasov – on the Ottoman-Russian border, as well as localize their location in the Danube region in early XIX century. The proposed materials are correspondence between the Russian and Ottoman administrations to delimit the borders after two Russian-Turkish wars of 1806-1812 and 1828-1829, maps of the placement of the Danube and Nekrasov Cossack fishermen. They allow us to find out that between Cossacks of different groups there were close contacts on the economic basis, largely preserved by the Ottoman border authorities and the commandants (Naziri) of the Danube fortresses. At the same time, the Russian border administration tried to oust the "Turkish" Cossack fishermen to avoid communicating with their relatives in Danube towns and fortresses.

Documents are published for the first time.

Key words: *Necrazovsky (Kuban) Cossacks, Danube (Turkish) Zaporozhye Cossacks, Danube, Russian-Turkish War of 1806-1812, Russian-Turkish War of 1828-1829, Island of Letti, Chetaly Island, State Archives of Odessa region.*

Олена Бачинська

Доктор історичних наук, професор

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна

Olena_an@ukr.net

**КОЗАЦЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ У ВЕЛИКІЙ ПОЛІТИЦІ ТА ПОВСЯКДЕННІ
МІЖ ДВОМА РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКИМИ ВІЙНАМИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХІХ СТ.
(за матеріалами Держархіву Одеської області)**

У публікації до уваги читачів пропонуються документи, які розкривають повсякденне життя "турецьких" козаків – запорозьких та некрасівських – на османсько-російському кордоні, а також локалізують місця їхнього розташування у Подунав'ї початку ХІХ ст. Запропоновані матеріали являють собою листування російської та османської адміністрації щодо розмежування кордону між двома російсько-турецькими війнами 1806-1812 рр. та 1828-1829 рр., карти розміщення задунайських та некрасівських козацьких рибалок. Вони дозволяють з'ясувати, що між козаками різних груп залишалися тісні контакти на господарському підґрунті, багато в чому їх зберігала османська прикордонна адміністрації та коменданти (назірі)

дунайських фортець. В той самий час російська прикордонна адміністрація намагалась витіснити «турецьких» рибалок-козаків, щоб запобігти їхньому спілкуванню з родичами у дунайських містах та фортецях. Документи публікуються вперше.

Ключові слова: некрасівські (кубанські) козаки, задунайські (турецькі) запорожці, Дунай, російсько-турецька війна 1806-1812 рр., російсько-турецька війна 1828-1829 рр., острів Леті, острів Четал, Державний архів Одеської області.

Російсько-турецькі війни початку ХІХ ст. змінили не лише державні кордони між Османською державою та Російською імперією, але й внесли корективи у повсякденне життя населення Подністров'я та Подунав'я. Внаслідок війни 1806-1812 рр. кордон між імперіями був установлений по р. Дунай, що зумовило міграційні процеси в Буджаку. Це зрозуміло, адже під час воєнних дій населення мало, в першу чергу, зберегти життя, а після цього відповісти на питання про подальше проживання і становище в рамках політики нової держави – Російської.

На території Буджака та Добруджі під владою двох держав проживали українські запорозькі козаки та російські козаки-старообрядці. Перші відомі під назвою задунайські (турецькі) запорожці, другі – некрасівські (донські або кубанські) козаки. Більшість поселень цих груп козаків розташовувались саме у прикордонних областях, а їхні господарські заняття були пов'язані з рибальством у гирлі річки Дунаю. Стосунки між цими двома групами були досить різні, здебільшого, як не безпідставно вважають дослідники, вони мали суперечки через місця рибних ловів. Одночасно на стосунки між запорожцями й некрасівцями вплинула й кризова ситуація у середині османських володінь 1780-х – початку ХІХ ст., пов'язана з реформаторською діяльністю султана Селіма ІІІ (1789-1808) в галузі управління, економіки, військової справи, армії. В цей час з'явилися сильні та свавільні аяни, які не підтримували реформи султана і послабляли авторитет центральної влади. Серед противників реформ був в Ізмаїлі двобунчужний паша Ібрагім Пеглеван. Задунайські запорожці боролися у складі турецьких урядових частин з зазначеними феодалами понад вісім років разом з прихильними до султана керівниками Добруджі і Румелії. У свою чергу, некрасівські козаки підтримували Ібрагіма Пеглевана. За свідченням задунайця Миколи Діброви, паша Пеглеван, якому підпорядковувались некрасівські козаки “не давав їм (запорожцям – О.Б.) спокою, усі запорожці перебравшись із Сеймен у Вилкове та Катирлез на землю визначену їм від браїльського назиря та проживали тут до трьох років” [2, с. 108]. Однак довго тут козаки не протримались. Некрасівці у складі військ ізмаїльського паші здійснили напад на Січ задунайців у Катирлезі, Січ та житла козаків спалили. Внаслідок таких подій задунайці змушені були перебратися до фортеці Браїла під захист назиря (коменданта). Про це збереглося чимало свідчень, як російських розвідників, так і самих задунайців. Самі задунайці не залишилися осторонь таких дій і, як відомо, після російсько-турецької війни 1806-1812 рр. вирушили на некрасівські поселення і зайняли їх головний центр – с. Верхній

Дунавець на Георгіївському гирлі, там де і заклали Січ (тепер с. Верхній Дунавець (Dunărețu de Sus) в повіті Тульча (Румунія)).

Бухарестський мир 1812 р. чітко не визначив, як має проходити кордон між двома державами в пониззі Дунаю. Так, стаття IV проголошувала: "...река Прут со входа ее в Молдавию до соединения ее с Дунаем и левый берег Дуная с сего соединения до устья Килийского и до моря, будут составлять границу обеих империй, для коих устье сие будет общее. Небольшие острова, кои до войны не были обитаемы, и начиная напротив Измаила до помянутого устья Килийского находятся ближе к левому берегу, имеющему принадлежать России, не будут обладаемы ни единой из обеих держав, и на оных впредь никаких не делать укреплений, ни строений, но островки сии останутся пусты, и обоюдные подданные могут туда приезжать единственно для рыболовли и рубки леса. Стороны двух больших островов, лежащих напротив Измаила и Килии, также пустыми и незаселенными останутся пространством на час расстояния, начиная с самого ближайшего пункта помянутого левого берега дунайского; пространство сие будет означено знаками, а жилища до войны бывшие, равно и старая Килия, останутся за сей порубежной чертой. Вследствие вышепомянутой статьи, Блистательная Порта Оттоманская уступает и отдает Российскому Императорскому двору земли, лежащие по левому берегу Прута, с крепостями, местечками, селениями и жилищами, тамо находящимися, средина же реки Прута будет границей между обеими высокими империями" [1].

Як видно з тексту Бухарестського миру 1812 р. кордон проходив по Кілійському гирлу Дунаю. У 1817 р., після спеціальної угоди з Портою мали провести більш чітку лінію кордону по Сулинському гирлу, а острова Леті та Четал ставали нейтральною зоною, звідки мали виселити всіх запорозьких рибалок до Сулинського гирла, де не було для них зручних місць для рибного лову і відомих торговельних міст, таких як Ізмаїл і Кілія. Установлення кордону в гирлах Дунаю зустріло опір населення, як з російського, так і з турецького боку. Так, у 1816-1817 рр. некрасівські козаки і турецькі запорожці, яким допомагали місцеві жителі Вилкового з "криками, лайками і глузуваннями" ламали установлені прикордонні межі [10, арк. 56, 159]. Документи, що збереглися в Державному архіві Одеської області і запропоновані до уваги читачів теж свідчать, що процес встановлення кордону був складним, заплутаним та болючим. Його вирішення тягнулось до початку наступної російсько-турецької війни 1828-1829 рр. [7]. Ця, здавалось би мікроісторична ситуація, боротьба козаків за збереження традиційного господарського способу життя впливала в подальшому на військово-політичне становище в регіоні.

Зазначемо, що складність визначення кордону на Дунаї піднімалось в історіографії неоднаразово, зокрема, в роботах істориків Г. С. Гросула, В. Я. Гросула, Є. Чертана, російських діячів ХІХ ст. – М. Богдановича, О. Петрова, О. Ланжерона та інших [3; 4; 5; 6; 7; 8; 11; 12 та інші]. Більшість із них торкалися дипломатичних переговорів і

загальної європейської політики, політичної ситуації навколо Дунайських князівств, російсько-турецьких війн XIX ст. У даній публікації увага звертається на ситуацію, що склалась у житті козацького та іншого населення в прикордонні та спроби російської і османської влади її розв'язати.

Згадані вище документи Державного архіву запропоновані до уваги читачів містяться у справі “Дело о разграничении Дунайских островов для определения границы между Россиею и Портою Оттоманскою, тут вся переписка по делам пограничным. 8 сентября 1816. Кончено 28 февраля 1828 г. На 405 листах” [7]. Справа хронологічно розділена на дві частини: перша з 1816 р. до 1827 р. та друга – з 1827-1828 рр. Документи справи можна поділити на декілька тематичних груп, які дають можливість переосмислити вже відомі факти, а також мають нові невідомі до сьогодні моменти історії повсякдення на Дунайському прикордонні. Окремі з них запропоновані читачам у додатках до даної публікації.

Перша група документів стосується листування вищих керівників Російської держави та посланників Росії в Османській імперії щодо проведення чіткого кордону згідно зі згаданою вище IV статтею Бухарестського миру 1812 р., російсько-турецької комісії серпня 1817 р. та Аккерманської конвенції жовтня 1826 р. Тут збереглися листи російських послів у Стамбулі А. Я. Італінського, Г. О. Строганова, О. І. Рібоп'єра до намісників Бессарабської області О. М. Бахметьєва та І. М. Інзова, новоросійського та бессарабського генерал-губернатора М. С. Воронцова, одеського градоначальника Ф. П. Палена та інших. Листи дають уявлення про роль місцевого керівництва, що безпосередньо брало участь в регуляції складних стосунків між жителями правого і лівого берегів Дунаю та намагалось незважаючи на непрості умови провести лінію розмежування, зокрема, місцевих керівників карантинних та прикордонних установ, керівників Дунайської флотилії – капітана С. А. Попандопуло, капітана Лобисевича, капітана Заводовського та брандвахтених офіцерів – лейтенанта Мойсєєва, лейтенанта Левицького та інших (див. документи додатка). З османського боку також керівники прикордонних фортець намагались врегулювати питання кордону, зокрема активну роль у цьому брав двобунчужний тувльчинський паша Юнус (див. додаток док. № 15, № 18). Всі запропоновані рапорти та листи цих чиновників розкривають чи не щоденний живий ланцюг подій у прикордонні: переміщення некрасівських козаків (в тексті документів названі турецькими кубанцями), запорозьких козаків або місцевого населення.

Друга група документів характеризує повсякденне життя козаків і жителів прикордонних міст і фортець, їхні щоденні потреби, стосунки, міграції. Так, зокрема, з липня 1817 р. російські прикордонні служби інформують про поселення кубанців на островах Кілійських гирл, що мають залишатися нейтральними. Перенесення Старої Кілії, за рішенням комісії 1817 р., змусило населення шукати іншого притулку і, навіть, втечі на російській бік Дунаю. Так, в березні 1818 р. до карантину “втекли

З молдованина, одна жінка з двома дітьми, вони оголосили, що турки змушують жителів Старої Кілії переселятися до Тульчі та Преслава”, незважаючи на певні засіви хліба, що злишаються. Вони повідомили, що ще до 20 літніх людей просять пашу звільнити їх” [7, арк. 31a].

З цієї групи документів дізнаємось про те, що незважаючи на загострені стосунки між некрасівцями та запорожцями – тут на островах дельти Дунаю вони мирно рибалили разом і, скоріше за все, саме російські та османські чиновники створювали напругу через постійне втручання в їхні господарські справи через бажання зробити острови нейтральними та незаселеними (див. документи додатка). Зазначимо, що дані документи свідчать про тісний зв'язок між некрасівцями та запорожцями в господарських справах, наприклад у 1821 р. 11 рибальських каюков «с неводами и посудой, на коих хозяева и работники все некрасовцы и запорожцы, кои при опросе объявили: что они следуют до своих рыбалок из селений Пилипонское и Коска» (7, арк. 145). Часто ці дві категорії козаків в документах фігурують просто як “турецькопіддані рибалки”.

Новим виглядає факт, що османська сторона мала спеціального наглядача за рибалками в гирлах Дунаю – вамиша (рум.-митник), який розподіляв рибальські місця та брав податки, а також новими є моменти боротьби кубанців з рибалками селища Вилкове. Останнє, зокрема, у квітні 1821 р. спричинило скаргу жителів Вилкового про те, що турецькі рибалки забрали їхні рибальські речі, і у зв'язку з тим, що османський чиновник та вамиш будуть вітсутні через «возмущения греков против турков», означені рибалки можуть вподальшому чинити утиски вилковським жителям. Ці турецькі рибалки вже зіпсували та забрали рибальського приладдя у Ліфанія Румчирова на 120 левів, Власа Кареля – на 90 левів, Зіновія Григор'єва та Семена Тарана – на 60 левів [7, арк. 151-152]. В подальшому турецькі кубанці навмисно псували місцевим прикордонним жителям з російського боку рибальське приладдя та неприховано виганяли їх з рибальських місць (див. додаток док. № 16).

За матеріалами справи отримують підтвердження відомості щодо побоювання російської адміністрації, що перебування кубанців та запорожців на островах дельти Дунаю має не лише господарське значення, але й важливість постійного зв'язку та спілкування з їхніми родичами з російського боку для переходу до них на османський бік (див. документи додатка).

Важливою інформацією можуть бути повідомлення про кошових отаманів Задунайської Січі, їхню комунікацію з османською адміністрацією, повідомлення про нові імена старшини.

Повсякденне життя жителів Кілії та Ізмаїла потребувало топлива, сіна, лісу через, що вони, як показують документи зазначеної справи, звертались до керівництва з проханням заготівлі лісу на островах Леті та Четал [7, арк. 180, 222, 199-200]. Зокрема, у жовтні 1821 р. жителі Кілії просили дозволити заготівлю ліса на острові Леті для власних потреб та влаштування «Алеї Слави» в місті [7, арк. 167]; у липні 1822 р. на

ізмаїльській портовій карантинній заставі затримали через вирубку ліса на острові напроти села Кислиця жителів села Долукіой – болгар Степана Николаєва, Афанасія Славу та українця Івана Бреславського [7, арк. 181].

Третя група документів являє собою діяльність призначеного російським урядом у 1816 р. для розмежування кордону інженера-полковника І. Ф. Богдановича та значні ускладнення щодо встановлення цієї лінії, яка так і не була проведена [7, арк. 4, 6, 18]. (Зображення розмежувальної піраміди див. с. 81). Найцікавішим з документів групи є карта із зазначенням найбільш важливих для прикордонних жителів місць рибальства і розміщення їхніх поселень (див. карту, с. 86-87). Подібна діяльність щодо розмежування кордону активізувалась через 10 років, і як видно з документів, у 1826 р., спеціально до Ізмаїла прибув російський полковник фон Русе, а з турецького боку Капичі паша, контролював ситуацію сілістрінський сераскір Хаджи Ахмет Чауш баша. Однак у січні 1828 р., за наказом Головнокомандуючого 2-ю російською армією генерала ад'ютанта П. Д. Кисельова полковник фон Русе мав поїхати на погіршення здоров'я і необхідність лікування, та терміново залишити Ізмаїл. Як відомо ускладнення стосунків з Османською державою призвели до початку нової війни у квітні 1828 р.

Під час цієї нової війни в травні 1828 р. кошовий отаман задунайських запорожців Йосип Гладкий перейшов на бік російської армії та цим завершив існування Задунайської (Дунавецької) Січі в Добруджі. Сталося це через те, що протягом 20-х років XIX ст. криза в середині Османської імперії і складна міжнародна ситуація викликала плани імперії перенести Задунайську Січ подалі від кордонів, в далеку Анатолію. Це вплинуло на настрої задунайців через невизначеність свого становища. Одночасно Російська імперія готувалась до нової війни з Портою і вже з 1821 р. в Головному Штабі відпрацьовувались проекти і маршрути руху російської армії на Дунай і Балкани, у 1826 р. ці плани стрімко активізувались через підвищену увагу європейської спільноти до грецького питання. Однією з проблем, що очікувала російських військових керівників, була незначна кількість флотилії, яку вони могли надіслати на Дунайський театр війни, неспроможність її маневру в дунайських гирлах, відсутність необхідних знань про заплави, протоки та ереки, тобто місцевість, де планувалось воювати. В той самий час такі знання, а також легкі чайки і дуби мали задунайські запорожці, і, як вважають дослідники, при вмілому використанні їх у складі турецької армії можна було б взагалі заблокувати дії російської армії [9, с. 71-75]. Саме це підтверджує листування начальника Головного штабу російських військ І. Дібіча з новоросійським генерал-губернатором Михайлом Воронцовим у 1826 р. Так, І. Дібіч зазначав, що задунайські запорожці “можуть нанести в тилу армії значну шкоду у випадку руху її до Варни та Шумли”, надалі він просив надати відомості про задунайців та пропозиції щодо заходів “на випадок війни з Турками, які можливо було б здійснити для винищення або переселення їх в межі Російської імперії або затримки в своїх будинках”. На цей запит Михайло Воронцов відповів: “Ми маємо в

Бессарабії та в Одесі таких людей, які користуються значним впливом на турецьких запорожців і через них уряд намагається тепер все більше і більше повернути їх в Росію.... Згадані люди стануть нам в нагоді і на випадок війни вони зможуть привернути на наш бік турецьких запорожців, які надзвичайно для нас будуть корисні зі своїми дрібними човнами... Запорожці вміло ведуть свої човни, і на Дунаї не може бути краще дрібної флотилії ніж з їх човнів” [2, с. 141].

Таким чином, запропоновані до уваги читача та проаналізовані документи дозволяють схарактеризувати напружену ситуацію по розмежуванню дунайського кордону між двома російсько-турецькими війнами 1806-1812 рр. та 18128-1829 рр. З’ясувати роль даного розмежування, вплив на його проведення турецьких запорожців і некрасівців, що проживали на території прикордоння та місцевих жителів османських і російських сіл та фортець. Щоденне життя цих людей було порушено великою політикою і вони намагались пристосуватися до нових умов усіма можливими засобами, що досить часто не задовольняло місцеву прикордонну адміністрацію двох держав.

***

Подані нижче документи публікуються вперше, популярним методом, зі збереженням мовних, граматичних та стилістичних особливостей оригіналу (в тому числі граматичних помилок). Старі кириличні літери “і” та “ѣ” замінені відповідними літерами “и” та “е”, твердий знак в кінці слів не пишемо. Непрочитані слова позначені трьома крапками у квадратних дужках.

Документи:

Документ № 1. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області О. М. Бахметьєва. 21 червня 1817 р. Фортеця Ізмаїл. Оригінал. (арк. 25-25 зв.)

Его Высокопревосходительству Господину генерал-лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области Подольскому военному губернатору и кавалеру Алексею Николаевичу Бахметьеву

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Турецкоподданые кубанцы поселившиеся на островах лежащих в самых устьях Килийского Дуная у вилковских жителей занимавшихся рыбным промыслом нередко воруют рыболовную их посуду, как этим и рапортом моим от 14 апреля №70, об этом уведомили находящегося над теми рыбалками турецкого чиновника так называемого вамыша от коего на то, на турецком диалекте получил отзыв, которог они в вилков, ни в измаиле никто перевести не мог.

Капитан 1-го ранга Попандопуло

Документ № 3. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області О. М. Бахметьєва. 6 квітня 1818 р. Фортеця Ізмаїл. Оригінал. (арк. 34-35)

Его Высокопревосходительству Господину генерал-лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области Подольскому военному губернатору и кавалеру Алексею Николаевичу Бахметьеву

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

По достоверным известиям на острове Четале никаких жителей и заведений действительно не имеется. – Кроме что между сим островом и другим в лиманах реки Шонды имеются зимой и летом рыбалки. Жители из Старой Килии почти все переселены в разные места в Тульчу, Прислав и Бештепе со своим имуществом, оставляя только некоторое количества своего скота на хуторах с чебанами для корму до первого теплого времени, а дома еще существуют и некоторые и теперь заняты хлебом, а в других живут 20 турок при одном аге, присланные от правительства для побуждению жителей к скорейшему переселению в назначенные им места и коль скоро все остальное будет погружено на суда для сего идущие тогда турки превратят все здания в пепел.

Находящиеся между килийским и сулинским Дунаем на восточную сторону острова Лети и несколько хуторов их коих некоторые жители переправившись за сулинский Дунай, а малая часть оных остались на сем острове, по причине холодного времени и худости своего скота, которого теперь переправить в плавь за Сулинский Дунай не могут, но вскоре и оные переведут. Так же на острове Лете в лесных местах проживает несколько семейств и одиноких жителей с разными хозяйственными заведениями около одного места называемого [Чигин] Ерик, кои имеют кузницу и жгут немалое количество угодья. Против Килийского устья на островах вверх по Дунаю до крепости Килия турецкоподданные рыбалки ежедневно прибавляются из разных, а большою частию приходят из селений, что выше крепости Браила.

На упомянутых островах умножающиеся кубанцы имеют и вамщика, который поставлен от браиловского паши из военных чиновников, а не откупщика.

Впрочим в какое время что будет происходить на означенных островах непременно донести Вашему Высокопревосходительству.

Флота капитан Папондопуло

Документ № 4. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області О. М. Бахметьєва. 20 липня 1818 р. Фортеця Ізмаїл. Оригінал. (арк. 73-73зв.)

Его Высокопревосходительству Господину генерал-лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области Подольскому военному губернатору и кавалеру Алексею Николаевичу Бахметьеву

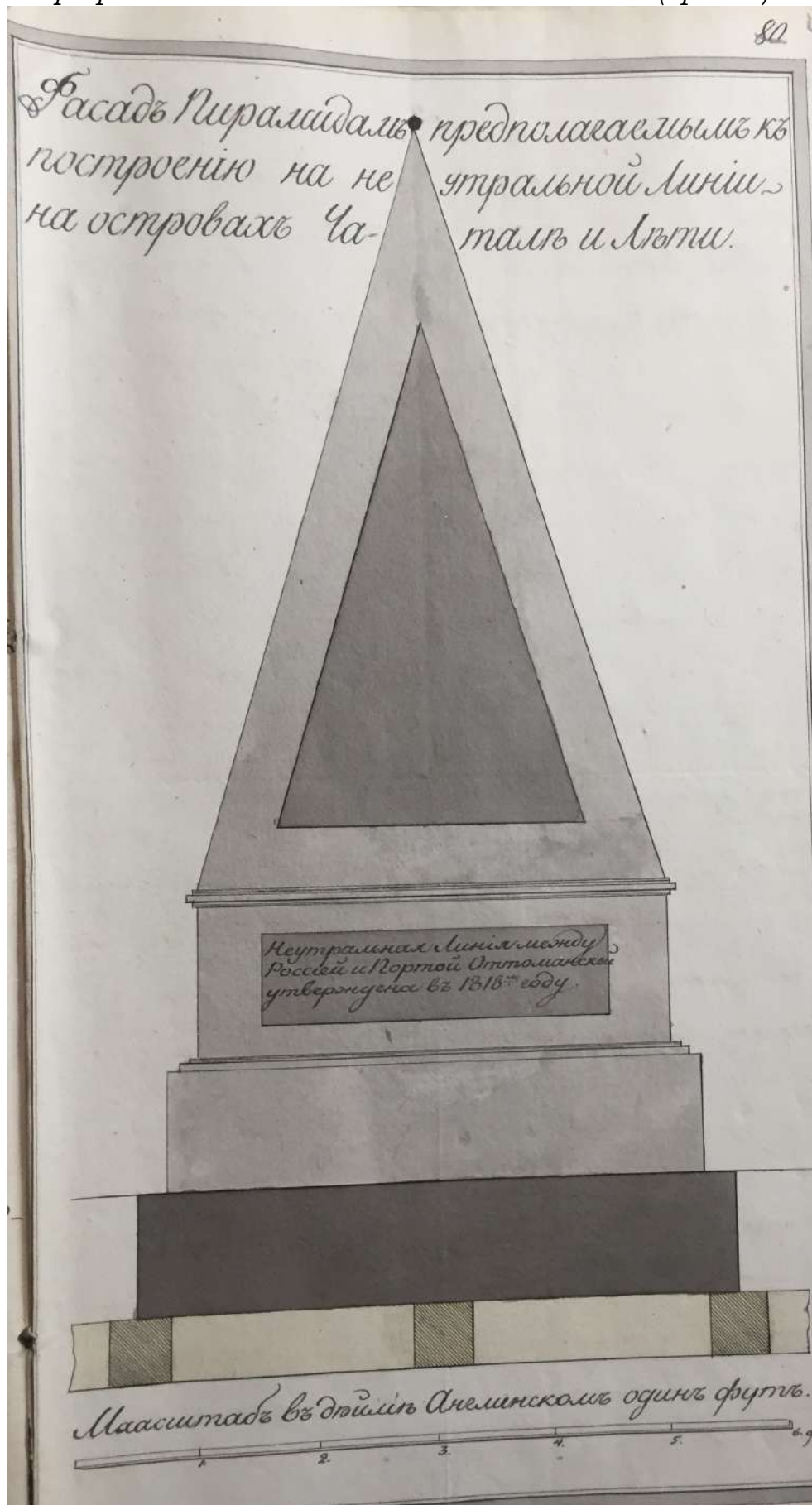
Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

После донесения моего отправленного к Вашему Высокопревосходительству от 6-го апреля №3 на островах Четал и Лети касательно перемещения с оных жителей по сие время перемен не последовало, кроме что на малые острова против Килийских устьев лежащие, турецкоподданные

Зображення кам'яної піраміди для розмежування кордону,
розробленої полковником І. Ф. Богдановичем (арк. 48)

рыбалки прибавляются, а другие из них отоль уезжают. Относительно селения Старой Килии, то сего м-ця 9 и 13 числа две партии молдован до 70-ти человек с 40 лошадьми по билету Тульчинского паша прибыли берегом и на каюках к брантвахте занимающей пост у острова Четала против речки Репиды и объяснили, что они следуют в Старую Килию, для собирания хлеба, посеянного там весной, которые тогда же и пропущены, где и ныне они сим занимаются, о чем Вашему Высокопревосходительству на предписание от 10-го сего м-ця № 2064 почтейнейше донести честь имею в прочем, что будет происходить впредь на означенных островах непременно подробно доносить Вашему Высокопревосходительству.

Флота капитан Попандопуло

Документ № 5. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області О. М. Бахметьєва. 21 квітня 1819 р. Фортеця Ізмаїл. Оригінал. (арк. 90-91 зв.)

Его Высокопревосходительству Господину генерал-лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области Подольскому военному губернатору и кавалеру Алексею Николаевичу Бахметьеву

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

По достоверным сведениям узнано, что турецкоподданных рыбаков для производства рыбной ловли собралось ныне на Коске двух островов в Стамбульских гирлах до 60 лодок, где на прежних местах устроены ими и балаганы. Равно и по Дунаю между островами в Гирлах, начиная от речки Шонды вниз по течению, также рыбная ловля по правому берегу [на Четале] производится. – На островах Четал, Лети и других малых лежащих при Килийских гирлах, населений вновь не имеется; о чем Вашему Высокопревосходительству почтен-нейше донести честь имею.

Флота капитан Попандопуло

Документ № 6. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області О. М. Бахметьєва. 8 травня 1819 р. Фортеця Ізмаїл. Оригінал. (арк. 92-92 зв.)

Его Высокопревосходительству Господину генерал-лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области Подольскому военному губернатору и кавалеру Алексею Николаевичу Бахметьеву

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Начальник базарчукского карантина и командир военных брантвахт расположенных при селении Вилков флота лейтенант Левицкий, в представленном ко мне рапорте прописывает: что минувшего апреля 20 числа приезжали с Коски к вилковской брантвахте два турка сборщика вамы с турецких рыбалок и с гордостью спрашивали: сам ли он, или по-моему или чьему другому приказанию поставил брантвахту в среднем гирле; которое по их заключениям принадлежит им, и где будто бы никогда наша брантвахта не стояла. – и еще: половину ширины Дуная, что против, и ниже Вилкова по направлению в Стамбульское гирло, считают принадлежащим им; и с наших рыбалок, которые// производят на сем месте и в среднем гирле ловлю, по претензиям турецких рыбаков он вамщик должен брать десятину; ибо сии

последние объявили, что если вилковские жители с их воды не будут давать десятины, то они в [...] заберут посуду. На каковые неосновательные турецких вавов требования г. Левицкий объявил: что границы, которые они назначит не могут и не их до этого дело; за дерзость которая объясняется из настоящего их требования донесено будет от него начальству. После чего прописанные вами объявили претензии на вилковских жителей, что якобы они в зимнее время брошенные турецкими рыбалками без всякого призрения на Коске и в других [...] шалаши и солилы разорили, и некоторые солилы забрали и другие паломали; но ясного к тому доказательства не представили, кроме только что ссылаются на показания разных с нашей стороны беглецов, которые заключают: что якобы более некому того сделать, как только ближайшим, то есть вилковцам из чего без сомнения можно заключить что как турецких рыбаловов собралось на Коске много, а для выгодной промышленности места// оказалось мало; то вамщики и стараются теперь для своей выгоды под разными предлогами распространить свою промышленность. – О чем Вашему Высокопревосходительству почтеннейше донести честь имею.

Капитан 1-го ранга Попандопуло

Документ № 7. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області О. М. Бахметьєва. 16 березня 1820 р. (№53). Фортеця Ізмаїл. Оригінал (арк. 97).

Его Высокопревосходительству Господину генерал-лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области Подольскому военному губернатору и кавалеру Алексею Николаевичу Бахметьеву

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Командир занимаемого в Килийских гирлах брантвахтенного поста флота лейтенант Левицкий рапортом от 12-го сего марта №44 доносит мне: что турецкие [рыбалки] начали на сих днях съезжаться для своего промысла: с разных мест в Килийские гирла, на прежние к морю два острова от Коски левой стороны большого стамбульского пролива, коих набралось до 15 лодок: и уже начали бросать в воду рыболовную посуду; о чем Вашему Высокопревосходительству почтеннейше донести честь имею.

Капитан 1-го ранга Попандопуло

Документ № 8. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області О. М. Бахметьєва. 16 березня 1820 р. (№54). Фортеця Ізмаїл. Оригінал. (арк. 96-96 зв.)

Его Высокопревосходительству Господину генерал-лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области Подольскому военному губернатору и кавалеру Алексею Николаевичу Бахметьеву

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Командир занимающего брантвахтенного поста в килийских гирлах, флота лейтенант Левицкий рапортом от 13-го числа сего м-ца за № 46 доносит мне, что разно приезжающие вниз по Дунаю турецкоподданные промышленники, пороспросам его открыли: что турецкое правительство чрез своих чиновников, всех принадлежащих им рыбаков, и другого скитающегося рода

людей промышленников, проживающих в землянках и куренях на разных островах килийского Дуная, от Измаила до Черного моря; сгоняют с их жилищ, сжигая их курени и разоряя землянки, запретив вовсе своим рыбакам как заниматься их промыслом, так и проживать на островах килийского Дуная, которые перевозятся уже со своим имуществом и заводами на два острова Коски левой стороны больших стамбульских гирл, на коих откупная у них до сего производилась рыбная ловля; сверх же сего так же донес мне командир брантвахтенного поста занимающего при крепости Измаил// господин флота капитан лейтенант кавалер Каламатьяно, что проходящие сего м-ца 3-го числа сверху на шаланде турецкоподданные, объявили, что посланы от кошевого старшины с приказом возвратитъ всех турецкоподданных запорожцев занимающихся рыбным промыслом по килийскому Дунаю; на предмет чего после того и еще прошли 8-м каюков и шаланд о чем Вашему Высокопревосходительству почтеннейше донести честь имею.

Капитан 1-го ранга Попандопуло

Документ №9. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області І. М. Інзова. 28 серпня 1820 р. Оригінал (арк. 111)

Его Превосходительству господину генерал-лейтенанту правящего должность полномочного наместника Бессарабской области и кавалеру Ивану Никитичу Инзову

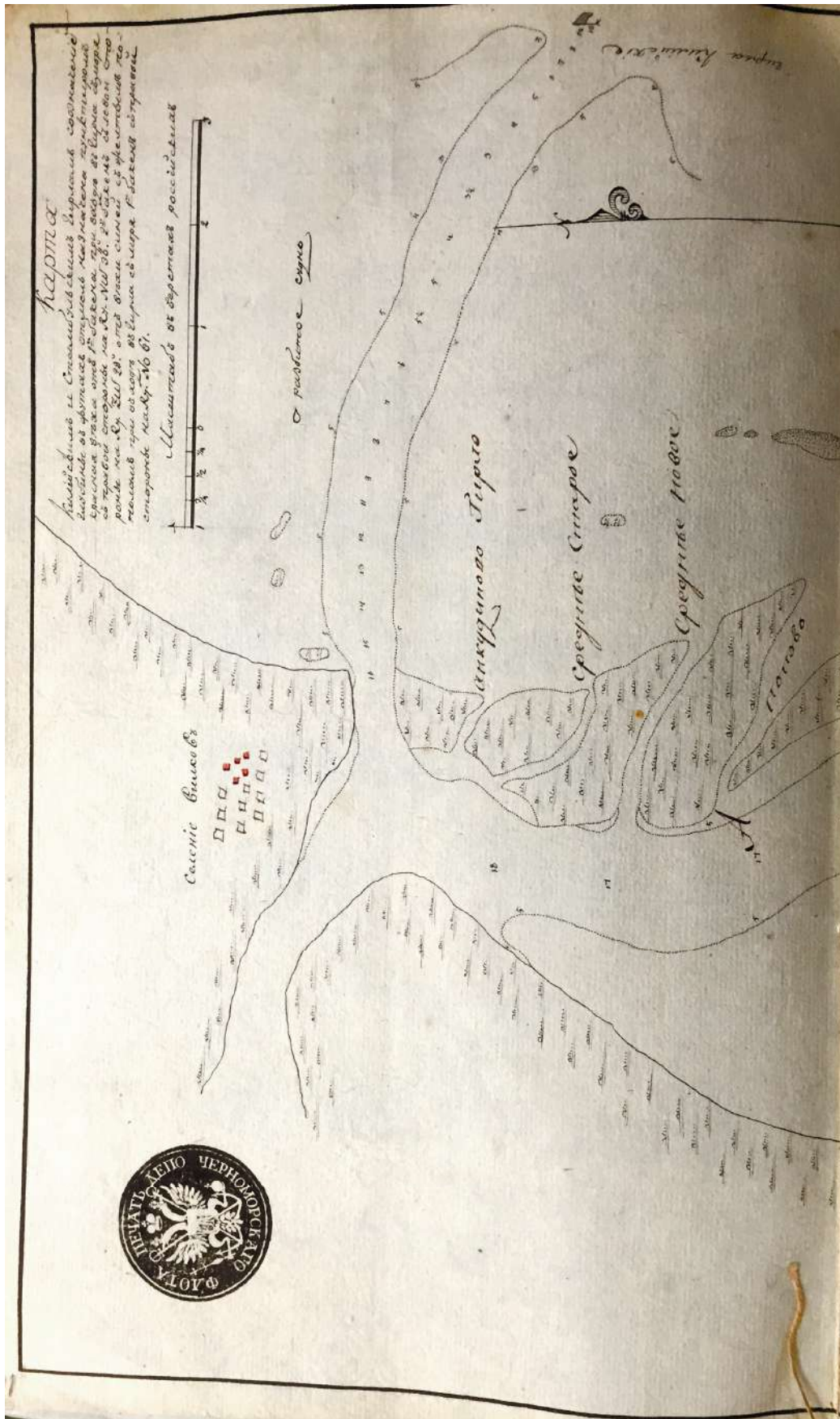
Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Командир военного брантвахтенного поста, состоящего при килийских гирлах, господин флота лейтенант в присланном ко мне от 24 числа сего м-ца рапорте, прописывает что в половине августа турецкоподданные и беглые из селения Вилкова рыбаки, жившие до сего по своему произволу куренями на двух российских островах Стамбульского гирла Коскою именуемых, пожегши свои куреня очистили оные острова, и перебрались со своими заводами на против лежащий берег острова Лети, поперпендикулярю с малого Стамбульского гирла на [...], называемый ими масурами, на коем устроив свое жительство выезжают и производят рыбную ловлю в южном большом и малом стамбульских гирлах; почему дабы удалить их вовсе из сих гирл, поставил// он г-н Левицкий в прямом стамбульском у первого ерика ниже попова гирла/ как значится в прилагаемой при сем карте/ до коего у них было заброшено рыболовную посуду, военный крейсерский баркас под командою артиллериста Костапеля Рафтопуло; о чем Вашему Превосходительству донести честь имею, и докладываю, что я г-ну Левицкому предписал, помянутый баркас поставить теперь пока у Попова гирла означенного на карте литерою А; по прежде бывшему примеру; а как прописанные рыбаки по нейтральности и не разделе острова Лети, не должны и не вправе проживать на занятом ими теперь месте, то посему покорнейше прошу не благоугодно будет к прекращению распространения турецкоподданных своею посуду южного большого и малого стамбульских гирл, повелеть поставить брантвахту у первого ерика ниже Попова гирла, означенного на карте под литерою Б, а для обеспечения оной брантвахты на случай всякого покушения в нечаянном нападении, позволить четверем или пяти благонадежным вилковским хозяевам занимающимся рыбным промыслом со своими заводами, быть на острове при брантвахте и стоять куренями. – на что имею честь ожидать Вашего разрешения.

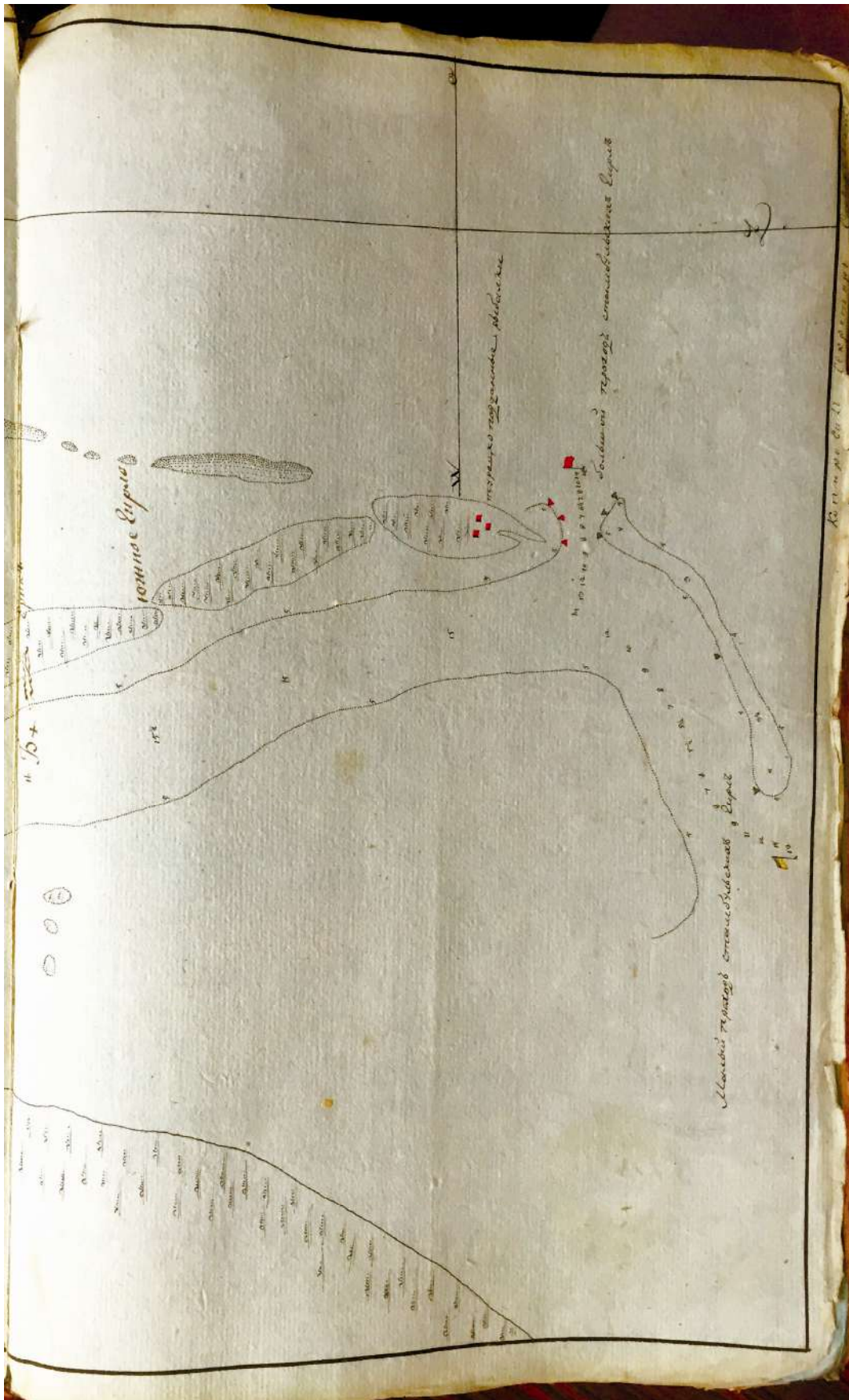
Капитан 1-го ранга Попандопуло

**Карта розміщення рибалок в гирлах Дунаю,
з позначенням островів, що мали залишатися нейтральними
(арк. 116)**

**Карта розміщення рибалок в гирлах Дунаю,
з позначенням островів, що мали залишитися нейтральними
(продовження)**

Документ № 10. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області І. М. Інзова. початок листопада 1820 р. Оригінал. (арк. 120-120 зв.)

Его Превосходительству господину генерал-лейтенанту правящего должность полномочного наместника Бессарабской области и кавалеру Ивану Никитичу Инзову

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Командир военного брантвахтенного поста, занимающего при килийских гирлах, Г. флота капитан Левицкий 27-го числа сего м-ца, в присланном ко мне рапорте прописывает что: с половины октября заметивши он, что турецкоподданные рыбаки по своему промыслу начали съезжаться в килийские гирла на два острова стамбульских таковых же косою именуемых, приказал чиновнику 12-го класса [...] занимающему брантвахтенный пост при стамбульском и поповом гирлах наблюдать за теми рыбаками, который вышепрописанного числа по личному обозрению и распросе донес ему:// Словесно: что таковых собралось на оные острова уже до 15-ти лодок с заводами, где для своего жительства выстроили себе курени и балаганы, и между прочим присваивая оные места к себе, говорят занять те острова для жительства производить рыбную ловлю на взморьи, килийских гирл, и в гирлах, и даже в самом килийском Дунае; /куда скоро и перейдут/ Имеют не токмо позволение, но даже и приказание от своего вамиша турчина Сеинна Аги, а оный имеет от сунинского паши и ибраильского паши; Из чего должно заключить: что турки употребляют все старание присвоить себе как оные острова, так равно и устье стамбульского гирла. – причем объясняют, что килийский Дунай по своему течению направление взял по оному, прочие килийских гирл рукава, как-то: Белгородской, Ачаковской, Анкудинов, Крымской, Средний и Попов; приметно засыпает; Из коих кроме среднего, прочие все совсем почти обмелели, стамбульской же углубев, розширев и усилился; то дабы ....[в тексті справи продовження відсутне. – О. Б.].

Документ № 11. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області І. М. Інзова. 20 листопада 1820 р. Оригінал. (арк. 122-122 зв.)

Его Превосходительству господину генерал-лейтенанту правящего должность полномочного наместника Бессарабской области и кавалеру Ивану Никитичу Инзову

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Командир второго отряда судов расположенных при крепости Килия г. флота капитан 2-го ранга и кавалер Лобысевич по донесению флота лейтенанта Бабушкина в присланном ко мне рапорте прописывает: что 4-го числа сего м-ця к острову Салману прибыли две кубанские лодки и остановились при турецком берегу против коловорота число людей хотя и неизвестно но полагать должно до 10-ти человек и начали строить землянки с намерением производить там рыбную ловлю. О чем Вашему Превосходительству донести честь имею и докладываю что, // таковых

турецкоподданных рыбаков на местах где они занимались рыбной ловлею с марта м-ця сего года и по сие время видно не было ибо согнаны были турецкими чиновниками и курени их все сожжены, а теперь по наступившему зимнему времени как брантвахты с 15-го числа сего м-ца имеют быть сняты то вероятно от тех рыбаков могут последовать большие злоупотребления, что и впредь случалось.

Капитана 1-го ранга Попандопуло

Документ № 12. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області І. М. Інзова. 21 грудня 1820 р. Оригінал. (арк. 134-134 зв.)

Его Превосходительству господину генерал-лейтенанту правящего должность полномочного наместника Бессарабской области и кавалеру Ивану Никитичу Инзову

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Командир занимающий брантвахтенные посты в килийских гирлах, Г. флота лейтенант Левицкий от 17 числа сего месяца доносит мне рапортом: испросив проезжающих по Дунаю турецкоподданных узнал, что часть того же подданства рыбаков, занимающихся сим промыслом на островах Коски, опасаясь наводнения перешли на зимнее время на остров Летти против селения Вилкова в Чижин Ерик, где расположась выстроили и жилье// Говорят, так же что и в Салманаве /лежащем ниже Килийской крепости в 8 верстах/ на прежнем месте собралось до 8-ми лодок на зимовку запорожских рыбаков; О чем Вашему Превосходительству донести честь имею.

Капитана 1-го ранга Попандопуло

Документ № 13. Рапорт від капітана 1-го рангу С. А. Попандопуло до намісника Бессарабської області І. М. Інзова. 15 березня 1821 р. Оригінал. (арк. 146-146 зв.)

Его Превосходительству господину генерал-лейтенанту правящего должность полномочного наместника Бессарабской области и кавалеру Ивану Никитичу Инзову

Флота капитана 1-го ранга Попандопуло

Рапорт

Командир военного брантвахтенного поста, содержащей почти в устье реки Репиды, Г. флота лейтенант Балилогло рапортом мне донес, что с 6-го по 12-го число сего м-ця, прошло мимо вверенной ему брантвахты, снизу вверх по Дунаю 11-ть рыбачьих каюков, с неводами и посудой, на коих хозяева и работники все некрасовцы и запорожцы, кои при опросе объявили: что они следуют до своих рыбалок из селений Пилипонское и Коска// ибо от турецкого правительства запрещено им там заниматься сей промышленностью, то и переходят они на турецкую границу в Селения на Дунае: при крепостях Тульче, Исакче и городе Галацах лежащие; О чем Вашему Превосходительству донести честь имею.

Капитана 1-го ранга Попандопуло

Документ № 14. Рапорт від капітана 2-го рангу Лобисевича командуючому Дунайською флотилією капітану 1-го рангу Михайлову до намісника Бессарабської області І. М. Інзова. 9 квітня 1823 р. № 621. Копія. (арк. 205-206 зв.)

Командир брантвахтенных постов занимающих при селении Вилков г. флота лейтенант Мойсеев рапортом ко мне сего числа последовавшим за №55 доносит: что Г. штурманский помощник 14-го класса Бавионик 2-й, таковым же к нему пишет что 7-го числа сего м-ца к вверенной ему брантвахте состоящей в устье гирл килийских приезжал из сулинских гирл тамошний начальник асан Ага, с объявлением якобы он получил от высшего своего начальства повеление, занять для произведения рыбного промысла, стамбульския и новые гирла, который производит будут турецкие кубанцы, изъясняя при том что они поселятся на острове находящемся между новыми и стамбульскими гирлами; теперь же восемь уже лодок прибыло и остановились на мусурах с крючковою своею посудю.

И как Г. Мойсеев чрез штурманского //помощника 14-го класса Бавионика 2-го объявил означенному начальнику асан аги, дабы он в дозволении своим рыбакам поселится на коске повременил несколько дней, пока со стороны своего начальства не получит на сие разрешение, на что он был согласен, и обещался через пять дней об узнании распоряжения приехать вторично к брантвахте. При чем спрашивает разрешения дозволить ли турецкоподданным жителям поселиться на острове/ называемом Коскою/ и заняться рыбным промыслом на том месте где теперь упражняются вилковские жители вблизи состоящей на взморье брантвахты и как уже три года тому назад в отвращение по границе делаем со зла турецкими рыбаками само турецкое правительство не дозволило своим подданным поселятся на Коске; и с того времени не сочтено было за нужное иметь брантвахту в новых гирлах всегда там находившуюся.

Представляя сие на благорассмотрение Вашего Высокоблагородия прошу когда кубанцам дозволено будет поселится на Коске, не благоугодно ли приказать// назначить брантвахту в новые гирла, дабы тем отвратить всякое зло могущее произойти от оных, и употребить все меры к удержанию от побегов наших жителей ибо все бежавшие с нашей стороны жители имели всегда пристанище на Коске у кубанцев и о последующем не оставьте Ваше Высокоблагородие меня своею резолюциею. Доношу при том, что я предписал г. Мойсееву чтобы он до того времени ни под каким видом вилковским рыбакам не позволял производить свой промысел в одном месте с кубанцами и даже запретил и сблизаться с ними.

В прочем полагать можно, что помянутый асан ага делает сие сам собою для собственной выгоды и без позволения своего начальства; ибо все упомянутые острова в устьях килийских находящиеся входят в границу по трактам левой стороны Дуная во владении России и есть они северные 5-ти верстной межевой черты от Сулинского Дуная по острову Летте. –

Подлинный подписал капитан 2-го рангу Лобисевич

Документ № 15. Переклад листа тульчинського паши Юнуса до новоросійського та бессарабського генерал-губернатора М. С. Воронцова. 10 червня 1823 р. (арк. 210-210 зв.)

Всепресветлейший Державнейшей великороссийской империи прекосходительный наместник Бессарабской области и управляющий губерниями

Херсонской, Екатеринославской и Таврической господин генерал-лейтенант любезный мой соседственный благоприятель!

Во исполнение Вашего дружеско-соседственного поручения, полученного сего настоящего июня м-ца 8-го числа мною через консула в Галацах находящегося, о не позволении турецкоподданным кубанцам для производства рыбной ловли иметь поселений на местах мирным трактатом заключенных долженствующих оставаться необитаемыми с обоюдных соседственных сторон острова Четала ограниченного Дунаем, я причтеннейшим долгом поставляю себя Ваше Превосходительство по дружественно-соседственному расположению нашему Вас уведомить о том, что еще прежде получения мною от командующего флотилиею флота капитана 1-го ранга Михайлова в прописываемой Вами силе противности мирного трактата и по одному не позволению брантвахтенного командира военного поста состоящего на взморьи средних килийских гирл, начальник сулинских гирл поселившимся было действительно с заводами на означенных нейтральных местах для производства рыбной ловли, заводится оседлостью как не на позволительных местах воспретил и того же дня со всеми их заводами удалил в свои приделы, без всяких околичностей, как о том я со своей стороны не оставил без уведомления, и командующего флотилиею капитана 1-го ранга Михайлова еще от 19-го числа протезенного мая м-ца и с того времени уже более на упомянутых воспрещенных местах более ни кого не имеется я тем что и впредь не надеюсь о сем не// от кого из соседственной стороны о том слышали, что же касается, до позволения того против, заключенного правила, не только со стороны нашей от высшего начальства и от начальника сулинских гирл по справедливости скажу ни какого не было, как только заниматься для существования их пропитания и то не удалясь от своих приделов, но сие учинено от собственного их произволу под предлогом позволения. – Буде же сверх чаяния моего впредь могут случиться подобныя против правил преступления, чего в протчем я со своей стороны не надеюсь, то прошу покорнейше Вашего Превосходительства приказать кому следует до того не допускать, а меня не оставлять без надлежащего уведомления, дабы тем не беспокоить и в мне начальство.

Впрочем уверен будучи совершенно в дружеском нашем расположении, надеюсь что и моя просьба могущая впредь о чем-либо случиться, со стороны Вашей любезный благодетель, как по соседству не останется без должного удовлетворения, а я со своей стороны во всякое время готов выполнить все Ваши приятнейшие поручения, в чем только надобность востребует.

Имею честь быть с истинным почтением и совершенною преданностью

Милостивый государь

Вашего Превосходительства

Усердный и Дружелюбный сосед крепости Тульчи паша Юнус.

Документ № 16. Рапорт капитана командора Михайлова новороссийскому та бессарабському генерал-губернатору М. С. Воронцову. Оригинал. 14 серпня 1823 р. (арк. 219-220).

Его сиятельству

Господину генерал лейтенанту Новороссийскому генерал-губернатору полномочному наместнику Бессарабской области генерал адъютанту и кавалеру графу Михайлу Семеновичу Воронцову.

Капитан командора Михайлова

Рапорт

Командир 2-го отряда судов вверенную мне Дунайскую флотилию составляющих, расположенных при крепости Килии г. флота капитан 2-го ранга и кавалер Лобысевич с полученного им от командира военных брантвахтенных при килийских гирлах постов г. флота лейтенанта Мойсеева донесения, по рапорту в новых гирлах; в представленном ко мне рапорте прописывает, что из числа турецкоподданных жителей занимающих рыбным промыслом, на сих днях прибыло из Сулина три рыбачьи лодки к острову//Коске,/ которой по трактату должно быть нейтральным, но еще со стороны левого берега входит из нашу границу ибо состоит и вернее 5-ти верстной межевой черты от Сулинского Дуная по острову Летти/ где и бросили свою крючковую посуду; почему г. Мойсеев дабы обеспечить себя от всякого могущего впоследствии сомнения в сообщении наших рыбаков с турецкоподданными, велел находящуюся поблизости Коски наших промышленников посуду, из воды выбрать и удалить ближе к брантвахте на надежное оттоль расстояние; – наши рыбаки стеснясь теперь все вместе, хотя и производят рыбную ловлю подле самой брантвахты, бросая посуду по стамбульскому и новому рукаву, но совсем тем турецкие таковыя, не быв довольны сделанным для них снисхождением, нарочно подъезжают ближе, и забрасывают посуду рыбаков наших единственно для того, что бы совершенно их вытеснить, г. Коробка видя таковую не благонамеренность, нарочито подъехавши для переговоров к прибывшей тогда одной кубанской лодке, убеждал их ласково, дабы не подъезжали к тем местам где наши занимаются рыболовлю; но один из них по имени// Михайло Куцын, невзирая на ласковое с ним обхождение, наделал еще г. Коробке грубостей; говоря «что они посуду наших промышленников найдут и вырежут в новых и очаковских гирлах, если только не очистят для них в весь стамбульский и новый рукава»: причем объявил он Куцын о прежде вырезанной у наших рыбаков посуде, и что он с оною видел ехавших на двух лодках людей, но каких именно не сказал. – На сей же лодке из числа бывших на ней шести человек, узнаны трое наших жителей бежавших нынешнею зимою, селений: Вилкова Михайло Куцын, и Жибриян Алексей Глагол и Панкратий Хадаков; кои как полагать должно приезжать не для промысла рыбной ловли, а единственно для снискания случая сманить на турецкую сторону находящихся здесь их родственников.

Подобные сему обстоятельства так же случились в минувшем апреле месяце сего года подозволению сунинского начальника, то я с приведением на вид всех обстоятельств, доносил предместнику Вашего Сиятельства Г. Генерал летенанту и кавалеру Инзову 10-го числа того м-ца за № 49, а о удалении турецких рыбаков с непозволительных им мест, сносився с комендантом крепости Тульчи пашею Юнус, по распоряжению которого были удалены, и до сих пор не приезжали; О чем донося на благорассмотрение Вашему Сиятельству, имею честь доложить: что о поступках с сим отношусь вторично к помянутому коменданту, и прошу его дабы он не оставил о удалении их и воспрещении впредь находится в тех местах, сделать со своей стороны распоряжение.

Капитан командир Михайлов

Документ № 17. Рапорт капітана командора Михайлова новоросійському та бессарабському генерал-губернатору М. С. Воронцову. Оригінал. 15 січня 1824 р. (арк. 228-228 зв.).

Его сиятельству Господину генерал адъютанту, генерал лейтенанту полномочному наместнику Бессарабской области и новороссийскому генерал-губернатору и кавалеру графу Михайлу Семеновичу Воронцову

Капитан командора Михайлова

Рапорт

На предписание Вашего Сиятельства последовавшее ко мне от 31 декабря, прошлого 1823 года за №4359-м, имею честь почтнейше донести: что я по предмету воспрещения бродягам и другим людям проживать на нейтральных островах лежащих по реке Дунай, долженствующих по мирным условиям нашим с Портою оставаться необитаемыми, при всяком полученном мною о их шалостях сведений, сношусь с тульчинским пашею, который во удовлетворении моих отношений, как мною замечено, для истребления зла посылает по левому берегу разъезды, кои все// заведении бродяг истребляют. – получая при помянутом Вашего Сиятельства повелении на имя означенного паша письма отправил я его на гребном судне с нарочным офицером г. артиллерии унтер лейтенантом Дефабром, которого / как он мне донес/ паша уверил, что с его стороны к исправлению происходит могущего от бродяг зла, предприняты самые строжайшие меры, и за неисполнение его приказаний 7 человек ослушников наказаны смертною казною.

Капитан командор Михайлов.

Документ № 18. Переклад листа тульчинського паші Юнуса до новоросійського та бессарабського генерал-губергатора М. С. Воронцова. 30 січня 1824 р. (арк. 231-232).

Получивши письмо Ваше дружеское, касательно тайного опасного перехода неких козаков я отвечаю, что Порты Оттоманская, никогда не переставала строго предписывать своим чиновникам дабы без позволения никого непускать. Такова есть воля Высочайшая, мы никогда не перестаем осматривать письменные дозволения у козаков переходящих от одной границы на другую; мы принимаем деятельнейшие меры примечать за иностранцами и людьми без письменного вида, и мы никому не позволяем переходить без паспорта, за всем тем мы впредь удвоим надзоры.

Что касается козаков, которые ходят на рыбную ловлю или на торг ежели один или// два только, то снабжают их паспортами за нашими печатями, известными нашим друзьям Г-ну Капитану и комиссару, но если их четыре или пять, то мы их препровожаем с нашими людьми, те кои ходят для того же предмета в Житомир или в смежные места, то надо их спросить ежели они не снабжены пропуском от кошевого или судебного места или нашего, или ежели они провожаемы каким-нибудь из наших; и как им недозволяется никогда переходить без паспорта, в случаи ежели они скажут, что идут со стороны Тульчи то Вы должны таковых нам//препровождать обратно как преступников, таким же образом надлежит поступать если они говорят, что идут из Тульчи, между тем как идут из Галаца или из Мачина без надлежащего паспорта. Как мы узнали от некоторых беглецов кои перешли со стороны [Дунавца], что люди сии переходят границу проходя мимо стражи, то мы долгом считаем Вас о сем уведомить.

Подписал: Юнус, комендант Тульчи и Сулинского прохода.

Документ № 19. Рапорт командира Дунайської флотилії флота капітана 1-го рангу Заводовського до виконуючого обов'язки новоросійського та бессарабського генерал-губернатора Ф. П. Палена. 22 квітня 1827 р. Оригінал. (арк. 240)

Его Сиятельству тайному советнику управляющему по гражданской части в Новороссийских губерниях и Бессарабской области и кавалеру графу Федору Петровичу Палену

Командира Дунайской флотилии флота капитана 1-го ранга Заводовского

Рапорт

Из переписки сообщенной мне управляющим измаильскою портовою такможенною заставою, подполковником Витязем 2, произведенной им с измаильскою карантинною заставою, что на острове Четале противу лежащаго берега реки Дуная против Измаильского карантина два человека заграничные жители обзаведись постоянным жительством и производят там на коммерческие суда приходящие к здешнему порту продажу вина и прочих мелочных вещей, а как таковое пребывание там помянутых жителей противно мирному трактату, по которому остров Четал должен почитаться нейтральным; а равно и действия торговли их// наносящее ущерб Государственным доходам, и в разсуждении сообщения их с жителями нашей стороны. По сим причинам предписал брантвахтенному командиру прописанных жителей с острова Четала немедленно удалить, и жилье их уничтожить; и в предь не позволять им производить там какую-либо торговлю. О чем Вашему Сиятельству на благо рассмотрение имею честь донести.

Капитан 1-го ранга Заводовский

Взято: Держархів Одеської області. – Ф. 1. – Ф. 214. – Спр. 23 за 1816 р.

Джерела та література:

1. Адриановпольский мирный договор 1829 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Mir_adrianopol_1829/text.htm
2. Бачинська О. Козацтво в “післякозацьку добу” української історії (кінець XVIII – XIX ст.) / Олена Бачинська. – Одеса: “Астропринт”, 2009. – 256 с.
3. Богданович М.Н. История царствования императора Александра I и России в его время. Т. I. СПб., 1869. Приложения. Извлечения из заседаний неофициального комитета.
4. Гросул В. Бухарестский мир 1812 г. и формирование новой юго-западной границы Росии// Формирование территории Российского государства. XVI - начало XX В. (границы и геополитика) / Отв. ред. Кудрявцева Е. П. – М. : ИРИ РАН: русский фонд содействия образованию и науке, 2015. – С.130-158 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/buharestskiy-mir-1812-g-i-formirovanie-novoy-yugo-zapadnoy-granitsy-rossii>
5. Гросул В.Я. Формирование русско-турецкой границы по Бухарестскому миру 1812 года // Формирование границ России с Турцией и Ираном. XVIII - начало XX в. Ч. II. М., 1979. С. 176.
6. Петров А.Н. Война России с Турцией 1806-1812. Т. I-II. СПб., 1885.
7. Держархів Одеської області. – Ф. 1. – ф.214. – Спр. 23 за 1816 р. – 405 арк.

8. Записки графа А. Ф. Ланжерона: Война России с Турцией. 1806 – 1812 гг. // Русская старина. – 1907-1909.
9. Кухарук О. Задунайські козаки в планах російського командування в війну 1828-1829 рр.// Чорноморська минувшина. Записки відділу історії козацтва на півдні України Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України: Зб. наук. пр. – Вип. 3. – Одеса, 2009. – С. 71-75.
10. Національний архів Республіки Молдова. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 220. – Арк. 56, 159.
11. Никифоров А. А. Русско-румынские отношения и формирование границы // Военно-исторический журнал. – 1990. – № 12. – С.3-8.
12. Чертан Е. Е. Новые данные об установлении государственной границы России по Дунаю в 1813-1817 годах // Вековая дружба. – Кишинев, 1961. – С. 254-257.

References:

1. Adrianopol'skiy mirniy dogovor 1829 g. [elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Mir_adrianopol_1829/text.htm
2. Bachyns'ka O. (2009) Kozatstvo v "pislyakozats'ku dobu" ukrayins'koyi istoriyi (kinets' XVIII – XIX st.). Olena Bachyns'ka. Odesa: "Astroprynt", 2009. 256 s.
3. Bogdanovich M.N. Istoriya tsarstvovaniya imperatora Aleksandra I i Rossii v ego vremena. T. I. SPb., 1869. Prilozheniya. Izvlecheniya iz zasedaniy neofitsial'nogo komiteta.
4. Grocul V. (2015) Bukharestskiy mir 1812 g. i formirovaniye novoy yugo-zapadnoy granitsy Rosii. Formirovaniye territorii rossiyskogo gosudarstva. XVI - nachalo XX V. (granitsy i geopolitika), Otv. red. Kudryavtseva E. P. - M. : IRI RAN: russkiy fond sodeystviya obrazovaniyu i nauke, 2015. S.130-158 [elektronniy resurs]. – Rezhim dostupa: <https://cyberleninka.ru/article/v/buharestskiy-mir-1812-g-i-formirovanie-novoy-yugo-zapadnoy-granitsy-rossii>
5. Grosul V. YA. (1979) Formirovaniye russko-turetskoy granitsy po Bukharestskomu miru 1812 goda // Formirovaniye granitsy Rossii s Turtsiyey i Iranom. XVIII - nachalo XX v. CH. II. M., 1979.
6. Petrov A.N. Voyna Rossii s Turtsiyey 1806-1812. – T. I-II. – SPb., 1885.
7. Derzharkhiv Odes'koyi oblasti (State archives of Odessa region). F. 1. Op. 214. Spr. 23 za 1816 r. 405 ark.
8. Zapiski grafa A. F. Lanzherona: Voyna Rossii s Turtsiyey. 1806 – 1812 gg., Russkaya starina. – 1907-1909.
9. Kukharuk O. (2009) Zadunays'ki kozaky v planakh rosiys'koho komanduvannya v viynu 1828-1829 rr., Chornomors'ka mynuvshyna. Zapysky viddilu istoriyi kozatstva na pivdni Ukrayiny Naukovo-doslidnoho instytutu kozatstva Instytutu istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny: Zb. nauk. pr. Vyp. 3. Odesa, 2009. S. 71-75.
10. Natsional'nyy arkhiv Respubliky Moldova. F. 2. Op. 1. Spr. 220. Ark. 56, 159.
11. Nikiforov A.A. (1990) Russko-rumynskiye otnosheniya i formirovaniye granitsy, Voyenno-istoricheskii zhurnal. 1990. № 12. S. 3-8.
12. Chertan E.E. Novyye dannyye ob ustanovlenii gosudarstvennoy granitsy Rossii po Dunayu v 1813-1817 godakh, Vekovaya druzhba. Kishinev, 1961. S. 254-257.

Елена Бачинская

**Казацкое пограничье в большой политике и повседневной жизни
между двумя русско-турецкими войнами первой трети XIX в.
(по материалам Госархива Одесской области)**

В публикации вниманию читателей предлагаются документы, которые раскрывают повседневную жизнь "турецких" казаков – запорожских и некрасовских – на османско-русской границе, а также локализуют места их расположения в Подунавье в начале XIX в. Предложенные материалы представляют собой переписку российской и османской администрации по разграничению границы между двумя русско-турецкими войнами 1806-1812 гг. и 1828-1829 гг., карты размещения задунайских и некрасовских казацких рыбаков. Они позволяют выяснить, что между казаками разных групп оставались тесные контакты на хозяйственной почве, во многом их сохраняла османская приграничная администрация и коменданты дунайских крепостей. В то же время российская пограничная администрация пыталась вытеснить «турецких» рыбаков-казаков, чтобы избежать их общению с родственниками в дунайских городах и крепостях.

Документы публикуются впервые.

Ключевые слова: некрасовские (кубанские) казаки, задунайские (турецкие) запорожцы, Дунай, русско-турецкая война 1806-1812 гг., русско-турецкая война 1828-1829 гг., остров Лете, остров Четал, Государственный архив Одесской области.

Отримано 21.11.2018 р.